

ընելու : Իայց ինչէն է որ օգին բա-
րեխառնութիւնը դեռ չանցած , և
ապրուստնին դեռ չմընցած՝ ճամբայ
կ'ելլեն : Եւրիշ գաւառներու մէջ կե-
րակուր գտնելիքնին ինչէն գիտեն :
Ինչէն է որ ամէնքն ալ մէկ ժամանա-
կի մէջ մեր երկիրներէն կը բաժնուին ,
իբր թէ առաջուց իրարու հետ խօսք
դրած ըլլային : Գիշերը մութ ատեն
իրենց չգիտցած երկիրներուն ու կլի-
մաներուն մէջ ինչպէս կարգաւորեալ
կերպով ճամբանին առաջ կը տանին :
Եւսպիսի հարկաւոր նիւթի մէջ աս
տեսակ խնդիրները բնագէտները ին-
չուան աս օրս չեն կրցած լուծել .
պատճառն ան է որ կենդանեաց բը-
նութեանն ու բնական ազդեցութե-
ր վրայ պէտք եղած տեղեկութիւնը ի-
րենք ալ դեռ չունին : Եւ սակայն
չենք կրնար չգարմանալ Եւստուծոյ
սքանչելի նախախնամութեանը վրայ
նաև աս բանիս մէջ , ու չըսել թէ
քանի մը տեսակ թռչունները պահե-
լու և դարմանելու համար՝ աս ինչ
ճամբաներ դրեր է , և ինչ սէր ու խը-
նամք է որ կը ցուցնէ՝ որ անոնց կե-
րակուրը որ և իցէ երկրի մէջ ալ չը-
պակսի : Եսկէ ալ կ'իմացուի թէ բնու-
թեան մէջ ամէն բան աղէկ կարգա-
ւորուած ու շատ իմաստութեամբ
դրուած է . ինչ որ մարդս իրեն բա-
նաւորութեամբ կ'ընէ , նոյնը տեղա-
փոխ թռչուններն ալ կ'ընեն իրենց
բնական ազդեցութեամբ :

Որչափ պիտի ամընանք մենք մեր
թերահաւատութեանը վրայ՝ երբոր
մտքերնիս բերենք Եւստուծոյ աս հը-
րաշալի նախախնամութիւնը : Եւ չնոց
տեղափոխութենէն խելք պիտի սոր-
վինք , ու պիտի ըսենք՝ որ եթէ Եւ-
ստուած երկնքի թռչուններուն ասանկ
աղէկ առաջնորդութիւն կ'ընէ , հա-
պա զմեզ որ բնական ստեղծեր է
ու կենդանեաց թագաւոր դրեր է՝
ինչպէս կրնայ երեսէ ձգել ու չհո-
գալ : Իսկոր աշխարհքս Եւստուծոյ
ձեռքն է . ու թէ որ մենք այնպիսի
տեղ մը գտնուինք որ գուցէ Եւստու-

ծոյ մեր վրայ սահմանածը հոն պիտի
չկատարուի , ինքն աղէկ գիտէ ուրիշ
տեղ ցուցնել մեզի իր բարիքը : Եւ
րեմն միամիտ և ուրախ սրտով իրեն
ցցուցած ճամբան երթանք : Եւստուած
ուրիշ բան չուզեր՝ բայց միայն մեր
երջանկութիւնը . աս երջանկութիւն
ալ ոչ երբէք կը պակսի մեզի՝ քանի
որ Եւստուծոյ կամացը հնազանդ ըլ-
լանք :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սանդոյի դպրատան :

ՍԱՆԴ տղոց համար դպրոց մը շինե-
լու ու առաջ տանելու համար իրեք
պայման հարկաւոր է : Եւստի-
սի տուն մը պիտի ըլլայ որ տղաքը
հոն կարենան բնակիլ թէ կարդալու ,
և թէ իրենց ծնողացը բանի գործքի
հետ եղած ատենը . միանգամայն
վարպետը կամ վարպետուհին ալ հոն
բնակելու տեղ ունենան : Եւրկորդ ,
մէջը պիտի ըլլան ան ամէն կահ կա-
րասիքն որ հարկաւոր են տղոց կար-
դալու և խաղալու ժամանակ : Եւ-
րկորդ , վարպետներուն վարձքը համե-
մատ պիտի ըլլայ իրենց աշխատանա-
ցը , անանկ որ կարենան իրենց պա-
տուովը հանգիստ ապրիլ , և ստըկի
համար միայն չըլլայ իրենց աշխա-
տանքը , հապա աւելի 'ի սիրոյ և 'ի
փափաքանաց բարեգործութեան :

Եւրկու կամ իրեք հարիւր տղոց
համար Եւստուծոյ մէջ բաւական կը
սեպուի մէկ մեծ սրահ մը , ուր որ
ամէն առտու հայրը կամ մայրը իրենց
տղան կը բերեն , ու իրիկուան դէմ
կ'երթան անկէ կ'առնեն : Եսկ գեղ
տեղուանք , ուր որ քսանական տղայ
հազիւ կը գտնուին , աւելորդ սե-

պուլած է դպրոց շինելը . բաւական է որ վարպետին տունը ընդարձակ ըլլայ, ու տղաքը կարենան մէջը հանգիստ բնակիլ :

Որ և իցէ դպրոցներ, և մանաւանդ մանր տղոց դպրատան տեղը՝ պէտք է որ քովի շէնքերէն ու տներէն հեռու ըլլայ . անոր համար բոլորտիքը պարտէզ ունենայ, ու այնպէս շինուած ըլլայ որ իմացուի հասարակաց տեղ ըլլալը . բայց աւելի պէտք է նայիլ որ առողջօդ ունենայ, ու դիրքը գետնի վրայ ըլլայ՝ որ սանդուխներով վեր վար իջնելու հարկ չըլլայ : Յիսուն տղու համար՝ գոնէ ութը քառակուսի մեթր մեծութիւն պիտի ունենայ սրահը :

Սեր ազգին հասարակ դպրոցներուն մէջ ինչուան հիմա քիչ եղած է որ բաւական ընդարձակ ըլլայ : Եւ պակասուիլը շատ փաս կ'ընէ տղոց առողջութեանը . բայց ևս առաւել փնտրակար կ'ըլլայ՝ երբոր դպրոցը սուած սենեակները աղտոտ պահուին, ու պատուհանները երբեմն երբեմն բանալու անհոգութիւն ըլլայ : Իրաւ է որ ազգին կարօտութեանը նայելով՝ խնայութեան կանոնները պէտք չէ մոռնալ, հապանայիլ որ քիչ ծախքով մեծ օգուտ ըլլայ . բայց որովհետեւ չափազանց խնայութիւնն ալ մեծամեծ փնտրելու պատճառ է, նայելու է որ գոնէ աս դպրոցներու կառավարութեանը մէջ՝ տղոց առողջութիւնը ամէն կերպով հոգացուի : Որչափ հարկաւոր է որ ծնողք իրենց տղաքը մաքուր պահեն ու մաքուր հագուստներով դպրոց խրկեն, նոյնչափ ալ պէտք է վարպետները արթուն ըլլան որ իրենց դպրոցին ամէն կահ կարասիքը մաքուր ըլլայ ու բարեկարգ : Չէ նէ ան օգուտն որ ամէն բանէ առաջ պիտի շահէին տղաքը, մանաւանդ մանր տղաք՝ դպրոց երթալով, որ է մաքրասիրութիւն և բարեկարգութիւն, ոչ միայն կը փճանայ, հապա անոր տեղը գուցէ չար օրինակ ալ կ'առնեն աղ-

տոտութեան և անկարգութեան, իրենց տունը ան դպրոցէն շատ աւելի մաքուր ու կոկ ըլլալով :

Իսկ դպրոցին շէնքը դէպ 'ի երկայնութեանը իրեք բաժնուած պիտի ըլլայ : Դռնին մասը երկու սենեակ բաժնուած պիտի ըլլայ . ասոնց մէկուն մէջ քանի մը դարաններ՝ պիտի ըլլան՝ տղոց հարկաւոր կարասիները պահելու համար . երկրորդ սենեկին մէջ ալ քանի մը պատրաստ անկողիններ պէտք է՝ որպէս զի թէ որ դիպուածով տղոց մէկուն գլուխը ցաւի կամ բան մը ըլլայ նէ՝ կարենայ հոն հանգիստ քնանալ : Երկրորդ մասը պիտի ըլլայ ընդարձակ սրահ մը, որուն մէջ պիտի անցընեն տղաքը իրենց կարգալու ժամանակը . ասոր լայնքը 8 մեթր, երկայնքը 12, բարձրութիւնը չորս . յատակն ալ գետնէն 50 հարիւրամեթրի չափ բարձրութիւն պէտք է ունենայ, որպէս զի շատ խոնաւ չըլլայ . տանիքին քիւր՝ մէկ մեթրի չափ դուրս երկնցած ըլլայ որ անձրևի ատեն բոլորովին չարգելի տղաքը դուրս ելլէին : Երրորդ մասը պիտի ըլլայ վարպետին բնակարանը . ասոր յատակը աւելի բարձր կրնայ ըլլալ, տակն ալ շտեմարաններ : Իսկ լորտիքն եղած պարտէզն ալ երկու բաժնուած պիտի ըլլայ . իրեք մասին երկուքը տղոց համար, մէկ մասը վարպետին համար :

Դպրոցին պատուհանները որչափ կարելի է շատ պէտք է ըլլան, բայց միշտ գետնէն երկու մեթր բարձրէն բանալու է . ասոնց ապակափեղկներն ալ ստէպ պիտի բացուին որ ներսի ջրը փոխուի ու մաքրուի : Սրահին մէկ դին պէտք է աստիճան աստիճաննրստարաններ շինել, որպէս զի ամէն տղայ իր նստելու տեղը ունենայ : Եւ չէ՛ղատ՝ պէտք է սրահին երկու կողմն ալ պատին տակը անշարժ գրասեղաններ ըլլան՝ գրելու կարգալու համար . և ասոնք մէկմէկէ հեռու պէտք

է ըլլան որ տղաքը մէկէն մէկալը անցնելու ատեն՝ իրարու նեղութիւն չըտան, և միանգամայն աղէկ օգ բանի մէջը :

Տղաքը պէտք է որ օրուան իրեք մասին երկուքը պարտէզին մէջ ու բաց տեղ անցընեն . բայց միանգամայն նայելու է որ պարտէզը շուք ու մաքուր ըլլայ . անոր համար պարտէզին չորս կողմը շուք ընող ծառեր ալ տնկելու է :

Իսկ հարկաւոր կահ կարասիքը ասոնք են : Պշտիկ հանդերձատուն մը՝ մէջը այլևայլ մեծութեամբ զգեստներ՝ խիստ խեղճ հագուստ ունեցողներուն համար : Սրահին մէջ պէտք է մէկ վառարան՝ մը դնել՝ քովերը փայտէ վանդակով պատած, որպէս զի տղաքը քովը շատ մօտենալով՝ զգեստներն չայրեն : Պատի ժամացոյց մը . զանգակ մը . ամէն տղու մէյմէկ գրծաքար . սև տախտակ մը՝ ձերմակ կաւիճներով, տակն ալ յենարան մը՝ ուղած տեղդ տանելու համար : Բայլ և այլ տախտակներ՝ վրան այբուբեն, ու քանի մը երկրաչափութեան ձևերը գծած : Երոնցմէ զատ՝ բնական պատմութե վերաբերեալ տախտակներ՝ վրանին կենդանիներու և բոյսերու ձևը քաշած . նմանապէս Երտուածաշնչին ու աւետարանին երևելի կրտորներուն պատկերները, և այլն . քանի մը աթոռ՝ վարպետին ու այցելութեան եկողներուն համար :

Հարիւր քսան տղու դպրոցի կահ կարասիքը աս կերպով շտկելու համար վեց հարիւր ֆրանք բաւական է՝ միջակ նիւթերէ շինելով :

Երանկ դպրոցներու մէջ ամենէն աւելի դիտելու բանը վարպետներուն ու վարպետուհիներուն ընտրութիւնն է . ասոնք պէտք է ըլլան այնպիսի մարդիկ՝ որ գիտնան թէ տղաք ինչ բնութիւններ կ'ունենան, և բոլոր սրտանց ջանան ազգին բարիք ընել : Պէտք է գիտնալ որ բոլոր ազգին բա-

րի կամ գէշ ըլլալը աս վարպետներէն կրկախուի . անոր համար պէտք է տղաքը այնպիսի մարդկանց յանձնել՝ որոնք ոչ միայն ըլլան առաքինի անձինք, հապա նաև ուսումնասէր, և չափաւոր տեղեկութիւններն սկզբնական ուսմանց, և մանաւանդ ջանք՝ ազգին օգուտ ընելու :

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Սկզբնաւոր երկրագործութեան :

ԺԵ

Երկրագործը մշակելու վրայ :

Հ. Երմտիք ըսելով ինչ կիմանաս .

Պ. Երմտիք կ'ըսուին ցորեն, հաճար, գարի, եգիպտացորեն, բրինձ, կորեակ, վարսակ, սև ցորեն, և ուրիշ տեսակ հունտերն որ մարդկանց ու կենդանեաց գլխաւոր կերակուրներն են . աս տեսակներուն մէջ միայն որոմն է փաստակարը, որ խիստ շատ ալ կը գտնուի :

Հ. Երմտիքները ամէն տեղ կրնան մշակուիլ .

Պ. Ցորենը սաստիկ տաք ու սաստիկ պաղ երկիրներու մէջ ալ կրնայ բուսնիլ . իսկ հաճարն ու գարին աւելի ցուրտ կլիմաներ կը սիրեն :

Հ. Ցորեն մշակելու համար առջի ընելքը որն է .

Պ. Երբոր երկիրը քիչ մը թաց է՝ պէտք է հերկել վասն զի թաց ըլլալով գիւրաւ կը ճղքուի ու կը կակղնայ :

Հ. Հունտին՝ այսինքն ցորենին համար ալ մասնաւոր պատրաստութիւն մը ընելու է .

Պ. Ինչ զի ցորենը ցանուելէն ետքը չփրտտի կամ չորգնոտի, կրաջրէ կ'անցընեն : Երբ անս ընելու համար առ ուռիէ հիւսած կողովմը, մէջը լեցուր ցանելու ցորենդ, և շատ անգամ մաքուր կրաջրին մէջ խոթէ ու հանէ,